

- download/Ekspertyza_2_ASOS.pdf (25.07.2019) (In Polish)
6. Historija Uniwersytetów Trzeciego Wieku. (2014). URL: <http://utw.jaslo.biz> (27.08.2019) (25.07.2019) (In Polish)
  7. Jachimowicz D., Nalepa W. (2012). Tworzenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku – Krok po kroku. Nowy Sącz Wydawnictwo Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku. 48 s. (In Polish)
  8. Program wsparcia «UTW dla społeczności» przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności (2005). URL: <https://pafw.pl> (28.07.2019) (25.08.2019) (In Polish)
  9. Raport z badania «Zoom na UTW». (2012). URL: http://www.mazowieckieobserwatorium.pl/media/_mik/files/2395/zoomnautwraportcalosciowywww.pdf (25.08.2019) (25.07.2019) (In Polish)
  10. Raport z badania «Rola Uniwersytetów Trzeciego Wieku w procesie aktywizacji kulturalnej seniorów» (2016). URL: <https://nck.pl/upload/attachments/319298/Rola%20Uniwersytetów%20Trzeciego%20Wieku%20w%20procesie%20aktywizacji%20kulturalnej%20seniorów.pdf> (29.08.2019) (25.07.2019) (In Polish)
  11. Rządowy Program na rzecz aktywności Społecznej Osób Starszych 2014-2020 <https://www.gov.pl/web/rodzina/rzadowy-program-na-rzecz-aktywnosci-spoecznej-osob-starszych-na-lata-20142020> (26.08.2019) (25.08.2019) (In Polish)
  12. Stowarzyszenia Uniwersytet Trzeciego Wieku w Szczytnie (2019) URL: <https://sutwszczytno.jimdo.com> (29.08.2019) (25.07.2019) (In Polish)
  13. Uniwersytety Trzeciego Wieku. (2014). URL: http://senior.gov.pl/katalog_dobrych_praktyk/strona/14 (25.07.2019) (In Polish)
  14. Uniwersytet Trzeciego Wieku działający przy Dąbrowskim Domu Kultury. (2019). URL: <http://www.utwdt.pl> (25.07.2019) (In Polish)

УДК 37.091.12

Маслова Тетяна Василівна – *вчитель початкових класів Уладівської середньої загальноосвітньої школи I-II ступенів Літинського району, Вінницької обл.*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8802-5971>

E-mail: ladny_kraj@wp.pl

ВИДИ І ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛИКИ ПОЛЬЩА

Анотація. *Автором обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми. З'ясовано, що професійний розвиток вчителя розглядається польськими науковцями як цілеспрямований, планований та постійний процес неперервної освіти, що полягає у підвищенні та зміні його професійних компетентностей та кваліфікації, всебічному розвитку*

особистості, організованому та впровадженому інституціями, що спеціалізуються в цій галузі, а також у процесі самоосвіти та самовдосконалення. Виявлено три напрями професійного розвитку вчителів польської мови у Республіці Польща: курси підвищення кваліфікації, пропоновані різними інституціями, внутрішньошкільна підготовка та самоосвітня діяльність.

Інституціональні форми навчання вчителів найчастіше ототожнюються зі створенням та функціонуванням закладів, що проводять різні заняття: курси післядипломної освіти, кваліфікаційні курси, майстер-класи, тренінги тощо. Післядипломна освіта та кваліфікаційні курси, окрім оновлення й модифікації різних напрямів викладацької компетентності, одночасно пропонують такі додаткової кваліфікації, як викладання іншого предмету або проведення освітнього курсу. Внутрішньошкільне вдосконалення вчителів є тією формою, що інтегрує колектив учителів навколо спільно відпрацьованого бачення цілей і завдань школи. Для реалізації цілей внутрішньошкільного вдосконалення вчителів зазвичай утворюються робочі групи, що об'єднують компетентних осіб, які зацікавилися певною проблемою. Зазначені вище форми підвищення кваліфікації вчителів доповнюються їхньою самоосвітньою діяльністю.

Ключові слова: професійний розвиток, вчитель польської мови, курси підвищення кваліфікації, внутрішньошкільна підготовка, самоосвітня діяльність, Республіка Польща.

Maslova Tatiana – Primary School Teacher of the Uladovsk's Secondary School of Grades I-II of the Litinsk District, Vinnytsia Region
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8802-5971>
E-mail: ladny_kraj@wp.pl

TYPES AND FORMS OF POLISH LANGUAGE TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Abstract. The authors substantiate the relevance of the researched problem. The author has revealed that the professional development of a teacher is considered by Polish scholars as a purposeful, planned and continuous process of life-long education, which consists in improving and changing his professional competences and qualifications, comprehensive personality development organized and implemented by specialized institutions in these fields. also in the process of self-education and self-improvement. Three directions of professional development of Polish language teachers in the Republic of Poland have been identified: advanced training courses offered by

different institutions, in-school training and self-education activities.

Institutional forms of teachers' training are most often identified with the establishment and functioning of the institutions providing various classes: postgraduate courses, qualification courses, workshops, trainings etc. Postgraduate education and qualification courses, in addition to updating and modifying different areas of teaching competence, also offer additional qualifications such as teaching another subject or conducting an educational course. Teachers' in-school improvement is a form that integrates a team of teachers around a joint vision of the school's goals and objectives. Teachers' in-service teacher improvement goals are usually formed by working groups that bring together competent people who are interested in a particular problem. The above mentioned forms of teachers' training are supplemented by their self-educational activities.

Key words: *professional development, Polish language teacher, advanced training courses, in-school training, self-education, Republic of Poland.*

Постановка проблеми, її актуальність. Зміна моделі сучасної школи проявляється в переході від освіти адаптивно-репродукційної до освіти критично-креативної, що на практиці означає перенесення акценту з навчання і учіння на уміння самостійного пошуку й перевірки знань, на вдосконалення механізмів і навичок неперервного саморозвитку й творчої самореалізації. В такому розумінні змін в освіті зростає роль і значення професійного вдосконалення вчителя, модифікації його компетентностей, що сьогодні виходять далеко поза межі традиційної системи підготовки до професії. У цьому контексті особливої актуальності набуває ефективність функціонування системи післядипломної освіти та врахування конструктивних ідей зарубіжного досвіду з її модернізації та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку польської освіти були предметом дослідження вітчизняних науковців. Так, наприклад, у дослідженні Л. Юрчук представлено модель професійно-педагогічної підготовки вчителів, праці О. Биковської, С. Киричківської, Т. Кристопчук, С. Сисоевої присвячені аналізу особливостей підготовки вчителів у закладах вищої освіти, Р. Шиян описав перебіг децентралізаційних процесів в освітній системі Республіки Польща, Т. Шанскова окреслила структуру післядипломної освіти вчителів. Аналіз шляхів удосконалення системи післядипломної освіти у світлі ідеї неперервного навчання проведено у працях представників польської концепції перманентної освіти (Й. Волчик, Р. Врочинський, С. Качор, М. Мацяшек, Т. Новацький, Б. Суходольський та ін). Наукові розвідки, що стосуються підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної освіти висвітлені в працях

З. Вятровського, К. Верещинського, Г. Кошіби, Й. Кузьми, Г. Квятковської, Й. Шемпрух, М. Шиманського та ін. Однак цей напрям досліджень залишається актуальним для вітчизняної освіти у зв'язку з постійними реформами й модернізацією, що тривають у цій галузі.

Метою статті є аналіз видів і форм професійного розвитку вчителів польської мови у системі післядипломної освіти Республіки Польща.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність і важливість професійного розвитку фахівців у контексті сучасних ідей неперервної освіти підкреслено в працях О. Аніщенко, О. Баніт, Л. Лук'янової, Н. Ничкало. Вчені наголошують на значенні неперервної професійної освіти в контексті теорії людського капіталу [3, с. 246], необхідності комплексного підходу в організації формального, неформального, інформального навчання дорослих, [2, с. 269], а також на важливості системного підходу до розуміння професійного розвитку, що передбачає врахування впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на цей процес [1, с. 170].

З таких позицій розглядають професійний розвиток і польські науковці. У результаті наукового пошуку з'ясовано, що професійний розвиток вчителя розглядається польськими теоретиками й практиками як цілеспрямований, планований та постійний процес неперервної освіти, що полягає у зміні й удосконаленні та його професійних компетентностей та кваліфікації, всебічному розвитку особистості, організованому та впровадженому інституціями, що спеціалізуються в цій галузі, а також у процесі самоосвіти та самовдосконалення (Г. Квятковська, Й. Шемпрух, К. Верещинський та ін.). Цей процес триває з моменту прийняття рішення про вибір професії і протягом усього періоду професійної діяльності. Вчені виокремлюють три ключові напрями професійного розвитку вчителів польської мови: курси підвищення кваліфікації, пропонувані різними інституціями, внутрішньошкільна підготовка та самоосвітня діяльність. Проаналізуємо їх детальніше.

Аналізуючи сферу інституціональної форми професійного розвитку вчителів польської мови, необхідно підкреслити, що післядипломна освіта, яка віддавна присутня в підвищенні кваліфікації вчителів, у результаті зламу монополії на державну освіту набула з часом особливого значення й стає все більш популярною (З. Вятровський, Г. Кошіба, Й. Кузьма, М. Шиманський, Г. Хмільєвська та ін.). Це пов'язано з можливістю здобути додаткову спеціальність чи професійну кваліфікацію. Згідно зі статистичними даними, коли курси були спрямовані переважно на вдосконалення, участь учителів у післядипломній освіті становила 3 % [5, с. 20]. Сьогодні післядипломна освіта вважається головним фактором

оптимізації сучасної системи освіти та професійного вдосконалення вчителів.

Інституціональні форми навчання вчителів найчастіше ототожнюються зі створенням та функціонуванням закладів, що пропонують різні форми навчання – курси післядипломної освіти, кваліфікаційні курси, майстер-класи, тренінги тощо. Деякі з перерахованих вище форм, наприклад, післядипломна освіта та кваліфікаційні курси, окрім оновлення й модифікації різних напрямів викладацької компетентності, одночасно ведуть до набуття додаткової кваліфікації, наприклад, викладання іншого предмету або проведення освітнього курсу.

У контексті нашого наукового пошуку важливим видається дослідження, проведене Г. Кошібою (Grażyna Kosiba), з метою виявлення вчительських компетентностей, а також аналізу напрямів професійного розвитку, запропонованих самими респондентами, та різноманітних пропозицій для вчителів, що містяться в каталогах закладів професійного розвитку. Оцінка професійного розвитку вчителів була зроблена автором шляхом аналізу різних сфер їхньої навчальної та концептуально-рефлексивної діяльності. Для цього було використано анкетування, в якому респонденти відзначили та задокументували такі форми професійного розвитку у відповідних напрямках:

- завершені форми організованого (інституціонального) професійного розвитку – аспірантура, курси, тренінги, практикуми, методичні конференції тощо; описуючи інституційні форми вдосконалення, вчителів просили вказати такі дані: назва курсу, вид навчання; заклад, що організовує вказану форму професійного розвитку, місто; дата завершення (рік); кількість годин; отриманий документ (диплом, сертифікат, атестація);

- ініціативи, що приймаються в рамках вдосконалення вчителів у школі (в межах засідань предметних команд, педагогічних рад тощо), у формі презентацій, лекцій, демонстраційних уроків, організаторських ініціатив (за схемою: тема / тип навчання, викладеного реферату, характер участі: керівник, організатор, спікер, пасивний учасник);

- здобутки у формі авторських навчальних програм як у межах власного предмету, так і в межах позакласної та позашкільної навчально-виховної діяльності;

- статті, опубліковані вчителями в методичних журналах, матеріалах конференцій, розділи в підручниках, методичних посібниках тощо, а також статті в місцевих журналах (за схемою: назва, журнал, рік, номер);

- діяльність, яку вчитель здійснює в рамках самовдосконалення: читання спеціалізованої літератури, журналів,

використання веб-сайтів, систематична робота над специфічним матеріалом з предмету, що викладається тощо;

- будь-яка інша діяльність вчителя з удосконалення, самоосвіти, яка, на думку вчителів, не належить до вищезазначених видів діяльності [4, с. 128].

Інституціональні форми професійного розвитку вчителів Республіки Польщі були проаналізовані автором за такими напрямками: предметно-методичний; профілактично-виховний; діагностичний та оцінювальний; інформаційно-медійний; соціально-організаційний; підтримка розвитку школи; підтримка реформи освіти та професійного розвитку вчителів; регіональний, європейський, глобальна освіта, а також післядипломні та кваліфікаційні курси. Згідно з дослідженням Г. Кошіби, 43 % вчителів закінчили післядипломні курси підвищення кваліфікації, а деякі респонденти засвідчили дві (25 осіб) та навіть три (5 осіб) таких форми навчання у своїх професійних досягненнях [4, с. 130].

Наступними напрямом професійного розвитку вчителів польської мови є внутрішньо шкільна діяльність. Реалізоване в межах школи внутрішньошкільне вдосконалення вчителів є тією формою, що інтегрує колектив учителів школи навколо спільно відпрацьованого бачення цілей і завдань школи. Для реалізації цілей внутрішньошкільного вдосконалення вчителів зазвичай утворюються робочі групи, що об'єднують компетентних осіб, які зацікавилися певною проблемою. Також вибираються лідери предметних груп і лідер – координатор внутрішньошкільного вдосконалення вчителів. Варто наголосити, що внутрішньошкільне вдосконалення вчителів, хоча й упроваджується в школі, є відкритою формою: важливо, щоб учителі співпрацювали між собою не тільки в межах школи, але й з іншими закладами освіти, а також користувалися допомогою консультантів, експертів та методистів.

Як показує практика, основними формами внутрішньошкільного вдосконалення є засідання педагогічних рад, предметних груп, навчальних груп тощо, в яких вчителі беруть різного роду участь. Одні є ініціаторами та координаторами таких зустрічей, інші організують бесіди з різних питань, деякі іноді є лише пасивними слухачами. Більшість учителів діляться своїми знаннями та досвідом через викладені доповіді, лекції тощо у рамках внутрішньошкільного вдосконалення. Вчителі, які використовують власний потенціал (шкільні вчителі) або запрошують експертів поза школою, також сприяють популяризації знань, умінь та досвіду. Деякі з них пройшли відповідне навчання для лідерів та вчителів внутрішньошкільного вдосконалення.

У рамках внутрішньошкільного вдосконалення вчителі польської мови створюють власні дидактичні, навчально-методичні та інші програми.

Чимало вчителів займаються розробкою програм позакласних заходів (програма журналістського та ІТ-клубу, освітні шляхи, інтеграційний гурток з Європою, регіональна освіта тощо). Крім того, вчителі польської мови беруть активну участь у підготовці й реалізації програм, пов'язаних зі сферами шкільної роботи, що відрізняються від зазначених вище. Йдеться про програми щодо комп'ютеризації школи, стратегій розвитку школи тощо.

Серед учителів польської мови є також ті, хто у своїй діяльності щодо обміну знаннями, ідеями та вміннями виходить за межі шкільної сфери, публікуючи свої думки, напрацювання, результати досліджень у журналах, матеріалах конференцій, а також є авторами чи співавторами підручників, навчальних посібників, інших матеріалів, найчастіше пов'язаних з предметом, що викладають.

Зазначені вище форми підвищення кваліфікації вчителів доповнюються їхньою самоосвітньою діяльністю. До них зазвичай належать систематичне читання фахової літератури, журналів, використання галузевих веб-сайтів (веб-сайтів), перегляд вибраних телепрограм, виставок, обмін досвідом та знаннями під час різного рівня зустрічей, неформальні зустрічі та бесіди, співпраця з університетами, членство в організаціях та асоціаціях, пов'язаних з освітою, а також удосконаленням конкретних навичок зі свого предмету. Самоосвітня діяльність учителів є тією сферою професійного розвитку, яку найскладніше вивчити та оцінити, оскільки це є індивідуальна праця кожного вчителя, яка залежить від багатьох чинників.

Вчені наголошують, що вибір форм професійного розвитку залежить від того, у якому напрямі вчитель планує вдосконалюватися. З огляду на це вартим уваги є розподіл напрямів згідно з чотирма функціями професійного вдосконалення: адапційна, яку часто називають упроваджувальною (впровадження в професійне життя), вирівнювальна (підвищення компетентностей, навичок, кваліфікації до нових вимог), оновлювальна (ознайомлення з новими досягненнями, знаннями, вміннями тощо), реконструктивна (прагнення до інновацій, змін, креативності в освіті) [6]. Головним завданням кожного напрямку вдосконалення є передусім стимул до розвитку в професії, що розуміється як неперервний процес становлення вчителя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можемо підсумувати, що професійний розвиток вчителя польської мови у Республіці Польща відбувається за трьома напрямками: курси підвищення кваліфікації, пропонувані різними інституціями, внутрішньошкільна підготовка та самоосвітня діяльність. Інституціональні форми навчання вчителів найчастіше ототожнюються зі створенням та функціонуванням закладів, що проводять різні заняття: курси

післядипломної освіти, кваліфікаційні курси, майстер-класи, тренінги тощо. Внутрішньошкільне вдосконалення вчителів є тією формою, що інтегрує колектив учителів навколо спільно відпрацьованого бачення цілей і завдань школи. Зазначені вище форми підвищення кваліфікації вчителів доповнюються їхньою самоосвітньою діяльністю.

Нині щоразу впевненіше звучить думка про те, що підготовка до роботи, а також професійний розвиток і підвищення кваліфікації вчителя повинні відбуватися постійно, охоплюючи як професійну, так і особистісну сфери, і базуватися на пов'язаній з ним еволюції компетентностей. Відтак, перспективу подальших досліджень вбачаємо у виявленні та аналізі шляхів розвитку компетентностей вчителя польської мови у системі післядипломної освіти Республіки Польща.

Список використаних джерел

1. Баніт, О.В. (2015). Професійний розвиток персоналу в системі неперервної освіти дорослих. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. № 2(15). С. 169–176.
2. Лук'янова, Л.Б., Аніщенко О.В. (2017). Освіта дорослих в Україні: нові можливості для розвитку педагогічної науки і практики. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709266/1/Лукянова-Анищенко.pdf>
3. Ничкало, Н.Г. (2017). Неперервна професійна освіта у контексті теорії людського капіталу. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики*. Київ: Сам. С. 246-259.
4. Kosib, G. (2012). Doskonalenie zawodowe nauczycieli – kategorie, kompetencje, praktyka. *Forum Oświatowe*, Vol 24, № 2(47). S. 123-138. URL: <http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/17/30>
5. Kuźma, J. (2005). Pedeutologia nauką kreującą mądrych, sprawiedliwych i dobrych nauczycieli (kierunki badań). W: H. Moroz (Red.), *Rozwój zawodowy nauczyciela*. Kraków: Impuls. S. 17-31.
6. Wiatrowski, Z. (2002). *Powodzenia i niepowodzenia zawodowe*. Olecko: Wszechnica Mazurska and Author. 200 s.

References (translated and transliterated)

1. Banit, O.V. (2015). Professional development of staff in the adult education system. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. № 2(15). S. 169-176. (in Ukrainian)
2. Lukianova, L.B., Anishchenko O.V. (2017). Adult education in Ukraine: new opportunities for the development of pedagogical science and practice. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709266/1/Lukianova-Anyshchenko.pdf> (in Ukrainian)
3. Nychkalo, N.H. (2017). Continuing professional education in the context of human capital theory. *Naukove zabezpechennia rozvytku osvity v Ukraini: aktualni problemy teorii i praktyky*. Kyiv: Sam. S. 246-259. (in Ukrainian)

4. Kosiba, G. (2012). Doskonalenie zawodowe nauczycieli – kategorie, kompetencje, praktyka. *Forum Oświatowe*, Vol 24, № 2(47). S. 123-138. URL: <http://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/17/30> (in Polish)

5. Kuźma, J. (2005). Pedeutologia nauką krewącą mądrych, sprawiedliwych i dobrych nauczycieli (kierunki badań). H. Moroz (red.), *Rozwój zawodowy nauczyciela*. Kraków: Impuls. S. 17-31. (in Polish)

6. Wiatrowski, Z. (2002). *Powodzenia i niepowodzenia zawodowe*. Olecko: Wszechnica Mazurska and Author. 200 s. (in Polish)

УДК 374.7: 047.38[167.6:37] (460)

Belando-Montoro María Remedios – PhD., Senior Lecturer in Educational Theory and Social Pedagogy of the Faculty of Education of the Complutense University of Madrid (Spain)

ORCID ID 0000-0001-5730-7896

E-mail: mbelando@ucm.es

Carrasco Temiño María Aranzazu – PhD Student of the Faculty of Education, Complutense University of Madrid (Spain)

ORCID ID 0000-0001-5760-8234

E-mail: mcarrasco@ucm.es

Naranjo Crespo María – PhD Student Honorary collaborator at the Department of Educational Studies Faculty of Education, Complutense University of Madrid (Spain)

ORCID ID 0000-0002-6161-7659

E-mail: marnaran@ucm.es

EVOLUTION OF THE ADULT EDUCATION IN SPAIN IN THE CONTEXT OF EDUCATION LAWS

Abstract. Today, after several decades of international recognition and support, adult education continues to be a subject of special relevance and topicality for Spanish society. The concept of Lifelong Learning appears in the education laws; however, its implementation is not developed in the same way. Therefore, it is necessary to analyze the normative development, since it will help us to develop policies that improve the coverage of this educational sector. The article reviews Spanish education laws since 1970 with the aim of studying the evolution of adult education, especially objectives laws.

The analysis included some conclusions that demonstrate the need to develop further studies on adult education in Spain. On the one hand, it is